

EGY HAJÓNAPLÓ FOLYTATÁSA

A kisebbik fiamnak mindig voltak nagy tervei. Kíváncsi vagyok, mi lehet az a nagyszabású projekt. Őcsém annyit mondott, hogy globális környezetvédelem témában ügyködik megint, de most valami radikális megoldáson töri a fejét. Társai is vannak ott Dániában a World Space nevű civil szervezetben, már évek óta gőzerővel dolgoznak a kollégáival. Mind a két fiam komolyan veszi a környezetvédelmet. Kiskoruktól fogva nagy állatbarátok, vigyáznak mindenre, ami él és mozog, főleg ez a kisebbik, aki még az ösvényen is vigyázva lépked, legszívesebben nem is nehezedne rá a lábára, valami légpárnán közlekedne, nehogy kárt tegyen a növénytakaróban meg a benne lakó állatvilágban. Egyszer rám nézett az erdőben, tűnődve maga elé mutatott, idenézz, ha nem tapostuk volna ki az utat, itt is mennyi növény kihajthatna! Azokról a területekről nem is beszélve, amelyeket a házainkkal, az útjainkkal és egyéb építményeinkkel elfoglaltunk! Ő már gimnazista korában dolgozatot írt a fenntarthatóság témakörében valamilyen környezetvédelmi pályázatra, és a legkülönbébb tesztek alapján számolgatta hozzá az ökológiai lábnyomát. Otthon sose rágtuk a fülét, hogy márpedig neked környezettudatosan kell élned, elég volt neki, amit tőlünk látott, hallott. Nem tudom, mit találhatott ki, őcsém azt mondja, van egy listája, hogy kiket kellene kiiktatni a gépezetből. Részletesen kidolgozott tervet ígért, egyelőre csak fölállította a sorrendet, egytől ötig terjedő skálán rangsorolta az érintetteket, megállapította, milyen mértékű felelősség terheli őket személyes működésük miatt. Szerepel rajta a világ több vezető szakpolitikusa, olaj- és autóipari, gyógyszergyártó és más, nagymértékben környezetszennyező cégek vezetői, sőt egyes civil szervezetek képviselői is. Későbbre ígéri a teljes leírást, hogy milyen tényleges vagy jelképes fegyverrel gondolják lekapcsolni őket. A számítógépén *Föld* néven szerepel a mappa, benne *Földünk fő ellenségei* címmel a dokumentum, melyben név szerint föl is sorolja őket. A mappában még számos tanulmányrészletet tárol, ott van az EU által finanszírozott környezetvédelmi és környezettudatossági felméré-

* Részlet a 2023 őszén, a V-4 rezidens ösztöndíj időtartama alatt keletkezett szövegből.

sek eredményeinek összefoglalója PDF-ben, sárga kiemelővel aláhuzigálva és buborékban széljegyzetelve. El tudom képzelni, én is láttam már ilyen anyagokat. A World Space-szel csatlakoztak volna olyan radikális zöldekhez, akiknek aktivistái fához láncolják magukat, hogy ne vágassák ki? Nem hiszem, hogy Dániában szükség volna ilyesmire. Gondolom, spontán tünetést sem terveznek, nehogy úgy járjanak, mint az a londoni fiatalember, akit száznál is több társával együtt letartóztattak, mert a reggeli csúcs idején akadályozták a forgalmat. Az én fiam sokkal okosabb, komolyabb környezetvédő, semhogy törvényellenes módszerekkel tiltakozzon. Nekem is írta a múltkorában, akkor is valamilyen tanulmányon dolgoztak, hogy a felmérések szerint most ott tartunk, hogy Európa utolsó, legnagyobb kiterjedésű érintetlen vadonjában, a Kárpátok térségében óránként öt futballpályányi természetes erdőt vágnak. Javarészt illegálisan. És ha csak az Európai Unió területét nézzük, ott is naponta 1500 hektárnyi, főleg művelhető terület tűnik el a beépítések miatt. Lépnünk kell, ha tenni akarunk ellene valamit.

Istenem, szegény fiam! Még nem jött rá, mennyire kevés egy ember, hogy megváltsa a világot! Nem vagyunk mindenhatók, még az is elég nagy feladat, hogy az ember úgy-ahogy magával rendbe jöjjön! Lám, itt vagyok én, és hatvanöt évesen sem tudok zöldágra vergődni magammal. Másképp is mondhatnám, itt vagyok, leéltem egy életet, így vagy úgy, de tisztességesen ledolgoztam a munkahelyemen a nyugdíjhoz szükséges éveket, szültem két gyereket. Akár hátra is dőlhetnék, ehelyett én mindenféle úton-módon a kilétem után kutatok múltban és jelenben. Szegény fiam! Még nem jött rá, hogy a változást magán kell elkezdeni, a befelé vezető úton kell elindulni ahhoz, hogy célba érjen. Hiába iktatja ki a fő gonoszokat, nyomukban ott lihegnek a tökmagjankó helyetteseik, csak dőltekre lesnek, alig várják, hogy átvehessék a szerepüket, és még náluk is nagyobb gonoszok lehessenek! Hát erre volt jó az én nevelésem. Nem elég, hogy nekem van lelkiismeret-furdalásom a fiaim előtt, amiért ilyen vagyok, amilyen, még rájuk is sikerült átragasztanom az örök kételkedő és roppant kritikus világszemléletemet. A kisebbikre legalábbis. Mindig ő volt az érzékenyebb, a sérülékenyebb, félttem is, hogy egyszer majd számonkéri rajtam, miért neveltem ilyenre, pedig azt hiszem, erről az egyről éppenséggel nem én tehetek. Vagy ki tudja. A kezdeti időszak a legmeghatározóbb, nullától két éves korig. És tőlem pont akkor, a legelső hónapokban nem kapták meg azt a közvetlen testi közelséget, ami semmivel nem pótolható, amit egyedül az anyjuk adhat meg a gyerekének. Születésük után eltaszítottam őket magamtól, és most itt van a következménye. Öcsém szerint túlzásba viszi, túl sokat foglalkozik olyas-

mivel, amibe még a World Space révén sem lehet beleszólása, mert komoly nemzetközi érdekeket sértene. Mégiscsak én tehetek róla, hogy ilyen lett, hogy mindenért felelősnek érzi magát, ami a világban történik, és túlérzékenyen reagál mindenre. Megyünk az erdőben, még egész kicsi, én lépenyomon figyelmeztetem, nézz a lábad elé, nehogy eltaposd azt a nünükét! Vigyázz, ott egy pók, rá ne lépj! Ne tépd le, fáj a fának! Hagyd, ott szép, ahol van! Később már szólni se kellett, magától mondta előre a testvérenek is, ide lépj, ne oda, ott hangyaboly van. Hát akkor mit csodálkozom, mire számíthattam? Azt képzeltem, a lányokat sújtja az anyáatok, anyafóbia vagy mi a fészkes fene, ők állnak folyton harcban az anyjukkal, ők hordozzák az örök terhet magukon, és most kiderül, a kisebbik fiam ugyanúgy szenved miattam, a tőlem örökölt természete miatt.

Vajon mit jelenthet, hogy tényleges vagy jelképes fegyverrel akarja kiiktatni a szerinte zavaró elemeket a gépezetből? És pont Dániában jut eszükbe ilyesmi, a világ legboldogabb országában, ahol legalacsonyabb a korrupció, ahol legtöbbet áldoznak a fenntarthatóságra, ahol aki él és mozog, az mind biciklivel vagy cargo bike-kal közlekedik, Bornholm szigetére megy ökoturistának, ökonyaralónak, és kellő időt szán minden egyes tevékenységére. Ahol az a trendi, hogy lassan utazz, élvezd az átmenetet, nem számít a gyorsaság, minimális poggyászt vigyél, minél kevesebbet vásárolj, és minél több időt tölts a természetben. Hiszen ők sem véletlenül mentek Dániába! A kisebbik, amikor meglátta, hogy a második szomszéd kivágta az egészséges diófát a telekhatáron az utca felől, hogy betontéglából kerítést építsen magának, azt mondta, ő bizony nem hajlandó tovább maradni, végképp elérkezett az ideje, hogy kivándoroljon innen. Öcsémről folyton azt hallotta, hogy Dániában nemcsak beszélnek, kézzelfogható eredményeket tudnak felmutatni. Fél év alatt képesek voltak elérni, hogy megújuló energiából fedezzék az ország teljes villamosenergia-fogyasztásának több mint a felét. És ez még csak a kezdet. Dániában a zöldenergiáé a jövő. Bár ha jól belegondolok, egy ilyen helyen még a legapróbb környezetvédelmi kihágás is nagyobb súllyal nyom a latban, mint máshol, mert mindenki sokkal felelősebben viszonyul a kérdéshez. Nem is a dánok állhatnak a fiam célkeresztjében.

Mégis, mire gondolhat, mi lehet az a tényleges fegyver? Kétségtelenül nem a NATO-szabványos gépkarabély, amivel az ámokfutók szoktak ártatlan emberekre lövöldözni! Húsz-harminc embert is simán kivégeznek egy ilyennel. De akkor micsoda? Lélektani hadviselést képzelt el a világ urai, a pénzmogulok, az iparmágnások vagy oligarchák, tudom is én, kicsodák ellen? Közismert tény, ahelyett, hogy lassabbra vennénk a tempót, napról

napra minden csak gyorsul körülöttünk. Dániában is, nem csak itt nálunk, kérdés, hogy erre hogyan reagálunk. Én is tudom, szintén a fiamtól, mert én nem foglalkoztam statisztikákkal, de megdöbbenő, hogy a hatvanas években feleannyian voltunk, mint most. A Föld szempontjából az akkor még nem is állt messze az ideálistól, aztán ahhoz képest jó húsz éve már majdnem megkétszereződöttünk, ezt a mostani nyolcmilliárd fölötti létszámot pedig alig tíz esztendő alatt értük el. Optimálisan mennyit bírna el a Föld? Talán ha annyian lennénk, mint a hatvanas években voltunk, azzal a népességgel esetleg lehetne tartani ezt a gyors technikai fejlődést, de nem robbanásszerűen, hanem a jelenlegi ütemben, márpedig nekem már ez is elég ijesztő. Ha így maradna, esetleg akkor tudnánk elérni, hogy a jövő nemzedékek életterét ne fenyegetse a jelenleginél nagyobb veszély, ezt mondja a fiam. Ahogy elnézem, ez aligha kivitelezhető. A gyorsulás megállíthatatlan. Kár szépíteni, ennyi embert nem bír el a Föld. Erre biztos nem tud megoldást a fiam. Egyet legfeljebb, ha megnősül, majd ő is követheti indiai barátja példáját, aki a feleségével azért nem vállal gyereket, mert Indiában amúgy is túl sokan vannak, nem szeretnék tovább gyarapítani hazájuk lakosságát.

Ha nem vigyázunk, elkorcsosul az emberi faj. Végtagnyúlványa lett a telefon, ha tetszik, ha nem, és ez fontos, mert ez nem a saját választása, hanem a technikai fejlődés kényszeríti rá. Próbáltam én is nélkülözni, ameddig lehetett, de már ott tartunk, hogy telefon nélkül semmire se megyek. Ha nincs okostelefonod, meghaltál. Nem tudsz fizetni, nincs buszjegyed, nincs fényképalbumod, mindent a Google csinál neked, helyetted. Bekapcsolod, bejelentkezik az asszisztens, kérdezi, miben segíthet, és ha nem vagy résen, rögtön működésbe is lép helyetted. Kitalálja a gondolataidat, orrod alá tolja az emlékeidet, és te boldogan mosolyogsz, nahát, milyen okos ez a kis ketyere!, és mindez azért, mert hagyta, hogy beszippantson a gépezet. Ha nem vagy ostoba, akkor erre hamar rájössz, meg persze arra is, hogy ha megfeszülsz is, akkor sem tehetsz ellene, a világ lett ilyen. Próbálkozhatsz búcsút inteni a városnak, lehetsz ökogazda valamelyik tanyán, Dániában talán működik is, de itt nálunk, ezen a végtelenségig kiszipolyozott magyar ugaron, ezen nem. Akkor sem, ha nem ugarföld, mert ha művelik, akkor mehetsz akármerre, a gabonán kívül mindenütt csak kukorica- meg napraforgóábrát látsz. Ami földet fölvasároltak az olaszok, ott esetleg nyárfást. És kész. Az erdőt kivágjuk, mert most már fával kell tüzelni, a természetvédelmi terület közvetlen határvonalán négylakásos társasházakat, a folyók árterében meg lakóparkokat építünk, és csodálkozunk, ha előnti a víz a pincéket. Mit akarunk itt a fenntarthatósággal? A sertéstelepeken ketrecekben nevelik a

disznókat, semmi életük, semmi terük, még a kacsának is jobb sora volt, amit apai nagymamám tömött, hogy karácsonyra legyen rendes kacsamáj. A nagyanyámra sose tudtam haragudni, hogy a tömással miért kínozza szegény kacsát, de a nagyüzemileg nevelt hizott kacsá meg a mája már nem kellett. A fiaimtól nem vontam meg a húst, saját elhatározásukból döntöttek úgy, hogy felhagynak a húsevással, én meg jóformán már a születésük óta nem eszem húst.

Vajon mit jelenthet, hogy a fiamnak van egy listája, és a szakmai szempontból legkártékonyabbnak minősíthető elemeket szeretné kiiktatni a gépezetből, és ehhez keresi az eszközöket? Képtelenség. Ilyen nincs. Ehhez ő kevés. Elméletben talán. Fömlállított egy egyenletet, de a valószínűség még csak feltételezett valóság. Meg ez az egész is csupán az én feltételezésem, nem is várok sokat tőle, de meg mernék esküdni rá, ha a fiam végigvezette a folyamatot, és amikor kiiktatásról beszélt, biztos nem arra gondolt, hogy ki kellene lövetni a listáján szereplőket. Alternatív javaslatok lehetnek a ténykedésükre nézve. Nem tudom elképzelni, hogy valakinek az életére törne. Még szóval sem, nem ám hogy fegyverrel! Iskolás korában sem a tanárait szidta, ha rossz jegyet kapott, vagy ha szerinte igazságtalanság érte, inkább még a bátyját is próbálta csitítani, ha az szidta őket valamiért. Mindig volt alternatívája, minden kétes helyzetre. Az én fiam rossz szándékkal semmilyen listát nem állított össze. Az én fiam a kegyetlenségig igazságos. Egyszer egy nyaraláson a bátyja észrevette, hogy a parti köveken egy gácsér nagyon le akar nyelni egy kis vízisiklót. Én nem hittem a szememnek, csak álltam ott dermedten, a nagyobbik fiam meg szaladt volna, hogy elveszi tőle, mire az öccse rászólt, hagyd!, már úgyis mindegy, a kacsának is jogában áll megválasztani a táplálékát. Komoly vita alakult ki köztük, már gimnazisták voltak, tudtak érvelni. A bátyja azzal védekezett, hogy a kacsá maradjon a hínárnál, a zöldnél, utóvégre a begye leginkább magevésre predesztinálta, mire ő meg hogy vadon él, nem szór elé kukoricát minden reggel a gazdasszonya, úgyhogy hadd egye csak meg szépen azt a vízisiklót. Ilyen volt mindig. Nem visel greenpeace-es pólót, hanem ahol tud, ott cselekszik. Egyszer a fejébe vette, hogy ő elmegy Lipari szigetére tengeri teknősöket menteni. Még gimnazista volt. Jött, hogy járuljak hozzá én is, mert az önkéntes munka nem kirándulás, anyagi áldozattal is jár. Mondtam, rendben, akkor én megveszem neki a repülőjegyet. Hogy ő? Repülővel? Hallani sem akart róla. Tudtam, biztos voltam benne, hogy repülővel nem lesz hajlandó utazni. Másnap azzal jött, igazam volt, amikor le akartam beszélni. Inkább nem megy. Sajnos túl messze van, vonattal Szicília legalább három nap, onnan még hajóval kell

menni, inkább keres itthon valamilyen lehetőséget. Elmegy a Hortobágyra vagy a Tisza-tó mellé, ott is talál majd valamit. Végül a Körös-Maros-Vidéki Nemzeti Parkban számolta a fészkelő ragadozó madarakat, gyűrűzött is, meg még nem tudom, mi egyebet csinált, amíg ott önkénteskedett. Hát ne mondja nekem senki, hogy ebből a fiamból harmincéves korára bűnöző lett. Nem tudom, minek kellene történnie hozzá. Ép ésszel biztos nem tesz törvénybe ütközőt. Az ellenkezőjére utaló jelet meg nem tapasztaltam nála. Rendszeresen beszélünk, látom a videón is, az anyja vagyok, a szeme állásából tudnám, ha valami rosszban sántikál.

Egyszer a hűtőpultban meglátta, hogy a kacsának véraláfutás van a szárnya tövében, hátranézett, Anyám! Ezt a szegény állatot hogy megkínozták, mielőtt elvágták a nyakát! Látod, ezért sem eszem én húst. Itthon halat is nagy ritkán evett, Dániában talán többet, ott a tenger, nem tudom, a hidegvérű állatokhoz hogyan viszonyul mostanság. Igaza is van, hogy amíg a háztáji udvaron kapirgálhattak a tyúkok, az árokpartokon legelhettek a libák, addig nem volt baj, de amióta ketrecbe zárták őket, minden elromlott. Ő nem kíván része lenni a baj tetézőinek a húsfogyasztásával. Mondtam neki, fiam, csepp a tengerben, nem azért, hogy lebeszéljem, de amíg ez az ész nélküli fogyasztás megy, addig itt úgysem lesz változás. Fontosnak fontos, de ha megfeszül is, egy ember nem fogja megváltani a világot. Magát, saját magát változtassa meg, ő is mihamarabb jusson el a felismerésig, hogy amíg mindenki a másikra mutogat, addig mindenki csak a saját árnyékával hadakozik, mint Don Quijote a szélmalmaival. Ki is itt a bolond? Nehogy már azt tekintsük bolondnak, aki le akarja győzni a saját árnyékát!